

Fatma Özkan, *Osmaniye Tatar Ağzı*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 668, Ankara 1997, VIII+152 s.

Bir dilin söz varlığı, yalnızca yazı dilinde kullanılan kelimelerden ibaret değildir. Çünkü yazı dilinde bulunmayan yani kullanılmayan konuşma diline ait birçok kelime, deyim ve ibareler vardır. Bunların derlenerek toplanması yazı diline kazandırılarak değerlendirilmesi, dilimizin gelişmesine ve zenginleşmesine de katkı sağlayacaktır.

Bu eser, Eskişehir ili, Çifteler ilçesi Osmaniye köyü Tatarlarından derlenen malzemeye oluşmuş bir ağız incelemesidir.

Kitap "Söz Başı", "İşaretler", "Giriş", "İnceleme" ve bu başlık altında "Ses Bilgisi", "Şekil Bilgisi", "Sonuç", "Bibliyografya", "Metinler" ve "Sözlük" olmak üzere sekiz bölümden meydana gelmiştir.

"Söz Başı"nda, eserin nasıl ve ne şekilde oluştuğu kısaca anlatılmış, Osmaniye Tatarlarının folklor ve ağız özelliklerinin büyük ölçüde korunmuş vurgulanmıştır.

İşaretlerde, metinde kullanılan transkripsiyon sistemi verilmiş ve son yıllardaki ağız araştırmalarında kullanılan transkripsiyon sisteminin kullanıldığı belirtilmiştir.

"Giriş" bölümünde Osmaniye Tatarlarının Kazan'dan Türkiye'ye kaçış hikâyeleri, gelişlerinin sebepleri, Osmaniye'nin kurulduğu sahanın coğrafi özellikleri, Osmaniye Tatarlarının çalışkanlığı, temizliği, millî değerlere düşkünlüğü, eğitime, öğretime ve dine olan bağlılıkları tatlı bir hikâye üslûbuyla anlatılmaktadır. Ayrıca burada tarihî bilgilerle kaynak kişilerin anlattıkları arasında uygunluğun var olduğu belirtilmektedir.

Eserin asıl önemi "İnceleme" bölümünde ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu bölümde bir ağız araştırması için gerekli olan bilgiler verilmiştir. "İnceleme" bölümü, "Ses Bilgisi" ve "Şekil Bilgisi" olmak üzere iki alt başlığa ayrılmış ve alt başlıklarda kendi içinde bölümlenmiştir.

"Eserin İnceleme" bölümü şu plâna göre düzenlenmiştir.

Ses Bilgisi: A ünlüler s. 9-13 (uzun, ikiz ünlüler). I. Ünlü uyumu 13-15, II. ünlü değişimleri 15-18, III. ünlü hâdiseleri 18-21 (düşme, türeme, birleşme),

B ünsüzler 21-23; I Ünlü- ünsüz uyumunun bozulması 23-24, II ünsüz değişimleri 24-28, III. ünsüz hâdiseleri 28-3 (benzeştirme, ikizleşme, ikiz ünsüzlerin tekleşmesi, düşme, türeme, metatez, kaynaşma),

Şekil Bilgisi; I. İsim 35-41 (isim yapma ekleri, işletme ekleri), II. Zamir 41-44 (şahıs, dönüşlülük, işaret, belirsizlik zamirleri), III. Fiil 44-52 (fiil yapma ekleri, fiillerin basit çekimi, birleşik çekim), IV. Yardımcı Fiiller 52-53, V. İsim-Fiil 53-54 (geniş, görülen geçmiş, öğrenilen geçmiş zaman isim-fiiller), VI. Sıfat-Filler 54-55, VII. Zarf-Fiiller 55-56, VIII. Zarf 56-57, IX. Edat 57-60 (ünlem, bağlaç, son çekim ve diğer edatlar).

Buradan da anlaşılacağı gibi bir ağız araştırması için olan bilgiler verilmiştir "Ses Bilgisi" bölümünde, Anadolu ağızlarında kullanılan ses hâdiselerinden pek farklı bir şekil yoktur. Ancak ünlü sayısının çokluğu dikkat çekicidir. On dokuz farklı ünlü verilmiştir. Ünlülerde, geniş ölçüde bir düzleşme meydana geldiği fark edilir. Eserin sonuç bölümünde de vurgulandığı gibi Osmaniye Tatar ağızı e>i hâdisesinin "i" tarafı tercihi yönündedir. Bu bölümde bütün konular örnek cümlelerle incelenmiştir.

Şekil Bilgisi bölümünde de bütün konular tek tek değerlendirilmiş ve konular fonksiyonlarına göre örneklerle incelenmiştir. Bu bölümde en dikkat çekici özellik "şimdiki zaman hikâyesinin" iki türlü teşkil edilmesidir. I. Şekil: al-a idim "alıyordum", işli-y idim "çalışıyordum", II. Şekil: bit-e diriyi "bitiriyordu, biterdi" bul-a diriyi "buluyordu, bulurdu".

Eserin "Sonuç" bölümü on dört madde hâlinde verilmiştir. Sonuç bölümüne Osmaniye Tatar Ağızının en belirgin özellikleri sıralanmış ve yer yer farklılıklar Türkiye Türkçesiyle karşılaştırılmıştır.

"Bibliyografya"da ise doğrudan doğruya kullanılan eserlerin künyeleri sıralanmıştır. Bu bölümün hemen arkasından Eskişehir Çifteler kazasının haritası verilmiştir.

"Metinler" bölümünde, Dr. Özkan çalışmasında 14'ü kadın, 7'si erkek olmak üzere toplam 21 kişiyi konuşturmuştur. Derlenen metinler ise gelenekler, görenekler, âdet ve inanışlar, masallar, hatıralar, karşılıklı konuşmalar, tekerlemeler, efsaneler, eğlenceler, türküler ve çeşitli konuşmalardan oluşmuş derleme metinlerden meydana gelmiştir.

"Sözlük" bölümünde yazar, metinlerde geçen her kelimenin değil ancak anlaşılamayacağını düşündüğü kelimelerin karşılıklarını vermiştir.

Eser, dilcilerin, halk bilimcilerin yararlanabileceği kaynak bir eser niteliğindedir. Yazarı kutluyor, çalışmalarının devamını diliyoruz.

Mehmet KARA